

İSTANBUL GEZGİNLERİ

Aksiyon 57 / 28.02.2016

ÜSKÜDAR

İstanbul'un Asya'sı

İçindekiler

Üsküdar	4
Surp Haç Kilisesi Mezarlığı	5
Balyanlar	5
Rum Ortodoks Profiti İlya Kilisesi	12
Surp Garabed Ermeni Kilisesi	12
Çinili Külliyesi	12
Valide-i Atik Külliyesi	13
Yakup Ağa Sıbyan Mektebi	14
Zeynep Kamil Hastahanesi	14
Şakirin Camii	15
Karacaahmet Türbesi ve Mezarlığı	16
Selimiye Camii	16
Selimiye Kışlası	17
Doğancılar Parkı	17
Çakırcıbaşı Hasan Paşa Camii	18
Rüstem Paşa Sıbyan Mektebi	18
İmrahor Cami	18
Üsküdar Mevlevihanesi	18
Ayazma Camii	19
Kız Kulesi	20
Şemsi Ahmet Paşa Camii	21
Rum Mehmet Paşa Camii	21
Aziz Mahmud Hüdai Külliyesi	21
Eski Mahkeme	22
Kara Davut Paşa Camii	22

Mimar Sinan Hamamı	22
Cedid Valide Külliyesi	23
Mihrimah Sultan Külliyesi	23
III. Ahmed Çeşmesi.....	23

İstanbul Gezginleri© Derneği eğitim kitapçığıdır.

Üsküdar

Üsküdar'ın milattan önce yedinci yüzyılda bir Grek kolonisi olarak kurulan Halkedon'un yani bugünkü adıyla Kadıköy'ün iskelesi ve tersanelerinin bulunduğu yer olduğu bilinmektedir. Bu dönemde adı Hrisopolis'tir yani altın şehir. Buraya altın şehir denilmesine dair de çeşitli söylenceler bulunmaktadır. Asya kıyılarının Pers işgalinde olduğu yıllarda, buralarda bulunan kavimlerden toplanan vergilerin, Üsküdar'daki hazinelerde saklandığından dolayı burasının altın şehir olarak anıldığı bu söylencelerden birisidir. Bir diğeri de Agamemnon'un oğlu Krizes kaçarak Üsküdar'a gelmiş ve onun isminden dolayı bu isimle anılmaya başlanmıştır. Üçüncü ve sonuncu söylence ise, batan güneşin Üsküdar'daki çatıları altın gibi parlamasından dolayı bu şehrin altın şehir olarak anıldığı yönündedir.

Hrisopolis ismi daha sonra yerini sırasıyla Skutarion ve Skutari isimlerine bırakmıştır. Bu iki ismin de Grekçe'de tabaklanmış deri anlamına gelen 'skitos'tan türediği düşünülmektedir. Tabaklanmış deriler o dönemlerde askerlerin kalkanlarının kaplanması için kullanılmaktaydı ve imparatorun kalkanlı askerleri de bugün Üsküdar olarak bildiğimiz bölgede konuşlandırılmışlardı. Bu iki isim de Fetih'ten sonra söyleyişi daha kolay olan Üsküdar'a evrilmişti. Bir diğer iddia da Üsküdar isminin Farsça'da ulak anlamına gelen eskudari kelimesinden türediği yönündedir.

İstanbul'u gözüne kestiren bütün orduların ilk uğrak yerlerinden birisi olan Üsküdar, tarih boyunca bir çok kez el değiştirmiştir. Bölgenin Türkleşmeye başlaması ise Orhan Gazi zamanında olmuştur, Bizans'ın Bitinya bölgesini aldıktan sonra askeri birlik bulundurma da Üsküdar'a da hakim olan Orhan Gazi, 1352 senesinde Venediklilere yenildiği için yardım isteyen Cenevizlileri korumak amacıyla Üsküdar ve Kadıköy'deki kritik noktalara suvarilerini konuşlandırarak bölgenin resmen Osmanlı toprağı olduğunu göstermiştir.

Osmanlı döneminde ordunun Asya tarafına yapacağı seferlerin, hac ziyaretlerinin ve sürre alaylarının başlangıç noktası olmasından dolayı da önemini korumuştur.

Surp Haç Kilisesi Mezarlığı

16. yy'ın ortalarından beri varlığı bilinen mezarlıktaki en eski mezarlık 1637 tarihlidir. İkiye bölünen mezarlığın diğer yarısı Surp Garabed Kilisesi tarafından kullanılmaktadır. Mezarlıkta gömülü tanınmış kişiler şunlardır: Patrik Hovhannes Papertzi Çamaşırcıyan (1757-1817), Patrik Sarkis Kuyumcyan (1804-1865), Hassa mimarı Kayserili Sarkis Kalfa (vefatı 1737), Hassa mimarı Bali Kalfa (vefatı 1803), Hassa mimarı Kirkor Amira Balyan (1764-1831), Hassa ve Devlet mimarı Sarkis Bey Balyan (1831-1899), Hassa mimarı Giragos Odyan (1804-1865), Doktor Vahan Paşa Manuelyan (1840-1902), Eğitimci Reteos Berberyan (1848-1907), Şair Bedros Turyan (1851-1872), Şair Madteos Zarifyan (1894-1924) ve Eğitimci Hovhannes Hintliyan

Balyanlar

İstanbul'u bilinçli olarak gezmeye başladığım ilk yıllarda Balyan ismi sık sık karşıma çıkıyordu. Bir yapıyı araştırırken mimarının Balyanlar'dan birisi ya da kimi zaman bir kaçı olduğunu öğreniyordum; bir başka yapıya dönüyordum, onun mimarı da bir başka Balyan. Kimdi bu Balyanlar? Kaç kişiydiler? Ne zaman yaşamışlardı, gerçekte neler yapmışlardı? Zaman zaman araştırdım da... Ama derli toplu bir şey çıkmamıştı ortaya. Mevzu bahis Dolmabahçe Sarayı olunca aklıma düştü Balyanlar yine, tam zamanıdır dedim ve sıvadım kolları.

Bali Kalfa

Kayseri kökenli Ermeni cemaatine mensup bir aile Balyanlar. Ataları ve isim babaları Bali Kalfa ya da Meremetçi (onarımçı) Bali Kalfa Kayseri'nin Derevenk köyünden İstanbul'a göçmüş. Hakkında çok

bilgi yok, kayıtlarda keresteci olarak geçiyor. Ne zaman doğduğunu bilmiyoruz ama 1803'te öldüğü anlaşılıyor Bağlarbaşı Ermeni Mezarlığı'ndaki mezarının kitabesinden. Filor Hatun ile evlenip 4 çocuğun babası olmuş: Krikor, Bedros, Senekerim, Chichilia. Bizim hikâyemiz bir kıyısından Senekerim'e dokunacak ama asıl babasının adı olan Bali'den dolayı Balyan (Balian) soy ismini ilk defa kullanan Krikor Amira Balyan üzerinden devam edecek akmaya.

Bali Kalfa kereste ustası, neredeyse tamamı ahşap olan İstanbul'da da işsiz kalmadığı aşikâr. Hatta Hassa Mimarları Ocağı'na (Devletin kendisi için çalışan mimarlarının ocağı.) girerek hassa mimarı bile olmuş; oğullarını inşaatlara, tamiratlara yanında götürüp meslek öğretebilecek kadar çok çalışmış. İki oğlu Krikor ve Senekerim alaylı birer mimar olup çıkmışlar. Özellikle Krikor Amira Balyan...

Krikor Amira Balyan

Krikor Amira Balyan 1764'te İstanbul'da doğmuş. Babası sayesinde meslek seçimi yapmasına gerek kalmamış, çekirdekten yetişen bir mimar olmuş çıkmış, hatta o da hassa mimarı olmuş ve başka bir hassa mimarı olan Minas Kalfa'nın kızı Soğome ile evlenmiş. Altı tane de çocukları olmuş. Hatta kızlarından birisini de yine kendisi gibi hassa mimarı olmuş Ohannes Amira Severyan ile evlendirmiş. Ama ailenin kaderini derinden etkileyecek çocuğu, oğlu Garabet Amira Balyan olmuş. Ondan az sonra bahsedeceğiz.

Mimarlık kariyeri III. Selim zamanında başlamış ama II. Mahmud zamanında zirvesine ulaşmış. Zaten II. Mahmud ile de arası çok iyiymiş, o kadar iyiymiş ki II. Mahmud'a maruzatı olan sefirler araya Krikor Kalfa'yı sokarlarmış. Krikor Balyan çevresi tarafından oldukça sevilen, etrafındakilere yardımdan geri durmayan, inşaatlarında çalışan işçilerle içli dışlı olan, onlarla birlikte yemekler yiyen, Ermeni cemaati tarafından hürmet gördüğü için Katolik ve Gregoryan Ermeni cemaatleri arasında uzlaşmacı olarak görev almayı başarabilmiş bir kanaat lideriymiş. Bülbülleri çok severmiş, Üsküdar sırtlarındaki evinin civarında bülbül yetiştirir, zaman zaman o

bülbülleri dinlemeye gidermiş. Bugün o semtin 'Bülbülderesi' olarak anılmasının sebebi de Krikor Balyan imiş.

Meslek adamı olarak asıl ustalığını kışla ve bent gibi arkasında daha çok mühendislik organizasyonu gerektiren büyük yapılarda göstermiş. Eserleri arasında kimini artık göremediğimiz 6 saray, 4 kasır, 6 kışla, 1 camii, 2 kilise, 2 büyük bent ve 2 idare yapısı bulunmaktadır. Başlıca eserleri:

- Nusretiye Camii, Selimiye Kışlası, Davutpaşa Kışlası, Darphane-i Amire, Aynalıkavak Kasrı, Valide ve Topuzlu Bentleri

Ayrıca bugün artık göremediğimiz eski Beylerbeyi ve Beşiktaş sarayları ile Sarayburnu'ndaki saray da Krikor Kalfa tarafından yapılmış.

1831 yılında İstanbul'da vefat etmiş Krikor Kalfa, babasıyla aynı mezarlığa defnedilmiş; Bağlarbaşı Ermeni Mezarlığı'na...

Senekerim Balyan

Balyan ailesinin hakkında en az bilgi olan bireylerinden birisi Senekerim Balyan. Bali Kalfa'nın küçük oğlu, 1768'de İstanbul'da doğmuş. 1833'de Kudüs'te vefat etmiş ve oradaki bir Ermeni mezarlığına defnedilmiş. Ona ait olduğu bilinen bir eser var: Daha önce ahşap olarak inşa edilen ve yanan, sonra kâgir olarak yeniden inşa edilen Beyazıt Kulesi...

Garabet Amira Balyan

1800 senesinde İstanbul'da doğmuş Garabet Amira Balyan. Balyan Ailesi'ndeki önemi az sonra sadece bir kısmını sıralayacağımız yapı listesi ile değil çocuklarının eğitimine çok önem vermesinden de ileri gelmekte. Çocuklarını yurt içinde ve yurt dışında okullara göndermiş ve okullu ilk nesil Balyan mimarlarının yetişmesini sağlamıştır. Nazenin Babayan ile olan evliliğinden on çocuğu olmuş ve bu

çocuklardan dördü de (Nigoğos, Sarkis, Hagop, Simon) kendisi gibi mimar olmuşlar.

Garabet Balyan, 1831'de babasının vefatı üzerine eniştesi Ohannes Amira Balyan ile birlikte babasının yerine geçmiş. Birlikte yaptıkları ilk iş Yedikule Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi'ymiş. II. Mahmud, Abdülmecid ve Abdülaziz olmak üzere tam üç padişahın devrinde mimarlık yapmış ama en şatafatlı dönemi Albülmecid zamanında olmuş. Eserleri arasında 7 saray, 4 fabrika, 1 kışla, 1 cami, 2 hastane, 3 okul su bendi, 1 türbe-sebil, 7 kilise ve sayısız konut inşa etmiştir. Eserlerinden bazıları:

- Dolmabahçe Sarayı (Sarayı'nın muayede salonu ve iki ana kapısı oğlu Nigoğos tarafından yapılmıştır.), Çifte Saraylar (Cemile ve Münire Sultan Sarayları - Bugün Mimar Sinan Üniversitesi), Kuleli Süvari Kışlası (Bugün Kuleli Askeri Lisesi), Dolmabahçe Camii, Mekteb-i Harbiye (Bugün Askeri Müze), Bentler (Kirazlı Bent, Bend-i Cedid), Hereke Fabrikası, Yedikule Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi

Ayrıca bugün mevcut olmayan Eski Çırağan Sarayı da Garabet Amira Balyan tarafından yapılmıştır. 1866 senesinde İstanbul'da vefat eden Garabet Kalfa, Ortaköy Ermeni Mezarlığı'na gömülmüştür ama mezarı bugün mevcut değildir ve yeri bilinmemektedir.

Nigoğos Balyan

Ailenin örgün eğitim alan ilk üyesi olan Nigoğos Balyan 1828 yılında İstanbul'da doğmuş. Kardeşi Sarkis ile birlikte Paris'te eğitim görmüş ve İstanbul'a dönerek çağdaşı ve mimar olan tüm Balyan Ailesi fertleri ile çalışmış. 1858 yılında henüz 32 yaşındayken tifüs hastalığından vefat etmiş. Kısa ama bir o kadar da verimli bir ömür sürmüştür. Eserleri mi? Listeleyelim bakalım:

- Dolmabahçe Sarayı Muayede Salonu ve iki saltanat kapısı, Ortaköy Camii, Mecidiye Kasrı, İhlamur Kasrı, Göksu Kasrı, Tophane Saat Kulesi, Dolmabahçe Saat Kulesi

Sarkis Balyan

Sarkis Balyan ailenin hakkında en çok şey bilinen üyesi. 1831 senesinde İstanbul'da doğmuş. 1846 senesinde henüz 15 yaşındayken Paris'e abisinin yanına eğitim almaya gitmiş. Fransa'da hem mimarlık hem mühendislik eğitimi almış, ağabeyinin hastalığı yüzünden bir dönem ara verdiği eğitimini 1855'te tamamlayarak İstanbul'a dönmüş. Aldığı mühendislik eğitimi sayesinde sadece mimari eserler vermemiş aynı zamanda ilgisinin olduğu mekanik konusunda patentler almış. Amatör olarak resim yapmış ve müzik ile ilgilenmiş. Hatta ufak bir opera bile bestelemiş (Kristof Kolomb Operası). Ama elbette asıl dehasını mimaride göstermiş. 1878 senesinde kendisi için oluşturulan 'Sermimar-ı Devlet' payesi ile onurlandırılmıştır. Son Osmanlı sermimarı olmuş. Kardeşleri ile birlikte bir mimarlık ofisi gibi çalışmışlar ve birçok eser ortaya çıkarmışlar. Ellinin üzerinde eserde Sarkis Balyan'ın imzası vardır. Bunlarda bazıları:

- Beylerbeyi Sarayı, Çırağan Sarayı, Kandilli Adile Sultan Sarayı, Gümüşsuyu Kışlası (Bugün İTÜ kampüsü), Yıldız Sarayı Büyük Mabeyin Binası, Çadır, Malta ve Şale Köşkleri, Aksaray Valide Camii, Harbiye Nezareti, Akaretler, Galatasaray Lisesi

Mimarlığın yanı sıra müteahhitlik de yapmış Sarkis Balyan. Hatta demiryolu inşaatlarında ve maden işletmeciliğinde imtiyazlar elde etmiş. Bu imtiyazlarla alakalı olarak kovuşturma görmüş, yurt dışına sürülmüş, on yıldan fazla Fransa'da sürgün hayatı yaşamış. Yurduna döndüğünde ömrünün son yıllarını Kuruçeşme Adası'ndaki evinde geçirmiş ve 1899 yılındaki vefatının ardından Bağlarbaşı Ermeni Mezarlığı'na defnedilmiş. Bu büyük mimarın mezarının süsü sadece iki defne dalıdır.

Agop Balyan

Mimari yeteneğini daha çok yaptığı çizimlerle ortaya koyan Agop Balyan 1837 yılında doğmuş. Ağabeyi Sarkis Balyan ile birlikte çalışmış ve ortaya çıkan projelerin çizimlerini yapmış. Tamamıyla kendisine atfedilen eserler arasında Koşuyolu Valide Sultan Kasrı ve Beykoz Tokat Köşkleri var. 1875 yılında Paris'te vefat etmiş.

Simon Balyan

1846 yılında İstanbul'da doğup 1894'de yine İstanbul'da vefat eden Simon Balyan mimari yeteneklerini daha çok desinatörlük ve bezeme ustalığında göstermiş. İyi bir minyatür ressamıymış. Ağabeyi Sarkis Balyan ile çalışmış.

Levon Balyan

Balyan ailesinin mimar olan son kuşağıdır. Yaşamı hakkında çok bilgi yoktur. Hangi Balyan eserlerine katkısı olduğu tam olarak bilinmemektedir. 1855 yılında doğmuş ve 1925 yılında vefat etmiş.

Evet, beş nesil mimarlık yapmış bir aile Balyanlar. Yukarıda sadece çok bilinen eserlerini listelemeye çalıştım, diğer eserlerine haksızlık etmeyi göze alarak. Şimdi gözlerinizi kapatın ve yukarda ismi geçen eserler olmadan hayal edin İstanbul'u... Tanıyamadınız değil mi? Balyanlar bugün bildiğimiz İstanbul'u inşa etmişler. Peki, sonra ne olmuş? Nerede şimdi Balyanlar? Birden hayatımıza girmişler ve sonra birden çekip gitmişler. Neden? Bu sorunun cevabını vermek kolay değil. Baktığım kaynaklarda (ki kaynak olarak interneti kastetmiyorum) çok fazla cevap bulmak mümkün olmadı bu soruma. Belki Pars Tuğlacı'nın Balyan Ailesi hakkında yazdığı kitaba (Osmanlı Mimarlığı'nda Balyan Ailesi'nin Rolü) ulaşabilsem biraz şansım olurdu ama ulaşamadım, biraz eskice ve pahalı bir kitap. Daha detaylı bilgi isteyenler ulaşabilirlerse o kitaptan faydalanabilirler. Ancak ben de burada zihnimden geçenleri yazayım dedim. Belki bir

fikir verir. Evet, anlaşılacağı üzere, yazının bundan sonraki kısmı şahsi görüşlerimi içermektedir. Demedi demeyin. :)

Osmanlı İmparatorluğu'nda Hassa Mimarları Ocağı var; yani İmparatorluk Mimarları Ocağı. Devlet adına çalışan tüm mimarları bünyesinde topluyor bu ocak, devlet yaptırması gereken inşaatları bu ocağı kullanarak tamamen denetimi altında inşa ettiriyor, ta ki 1831 senesinde lağvedilene kadar. 1831 tam da Krikor Balyan'ın vefat ettiği sene. Dönem hala II. Mahmud dönemi ve II. Mahmud ile Krikor Balyan'ın arasının çok iyi olduğu biliniyor. Hal böyle iken ve Krikor Balyan'ın ardılı olmaya en büyük aday oğlu Garabet Balyan iken Hassa Mimarlar Ocağı neden lağvedilir? Ve devletin imar işleri neden Garabet Balyan'a verilmeye devam edilir? Benim burnuma özelleştirme kokuları geldi nedense, sizi bilmem. Garabet Balyan'ı, Nigoğos Balyan takip eder; sonrasında da kardeşleri ile birlikte bir mimarlık ofisi gibi faaliyet gösteren, inşaatlarında binlerce kişiye istihdam sağlayan ve 'sermimar-ı devlet' payesini bile alan Sarkis Balyan.

Balyan Ailesi'nin zirve noktası Sarkis Balyan dönemi belli ki ama aynı zamanda sonun başlangıcı da aynı dönem. Krikor Balyan sonrası hızla yükselen Balyan ailesi Sarkis Balyan'ın sürgüne gönderilmesiyle birlikte gözden düşer. Ve zaten İmparatorluk da son demlerini yaşamaktadır artık, ne o eski gücü vardır şaheserler üretecek, ne de Balyanlara güveni...

Dediğim gibi, bunlar sadece zihnimden geçenler kimseyi yargılamak, yaftalamak niyetinde değilim, zaten haddim de değil. Bana düşen sadece teşekkür etmek... Bize, her biri birer inci güzelliğinde olan yüzlerce eser bırakan Balyan Ailesi'ne ben şahsen müteşekkirim, İstanbul sayelerinde daha güzel...

Rum Ortodoks Profiti İlyas Kilisesi

İlyas Peygamber'e adanmış bir Rum Ortodoks Kilisesi'dir. İlk olarak ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. 1804 senesinde eski kilisenin yerine eskisinin üç katı büyüklüğünde yeniden yapılmıştır. Aradan çok zaman geçmeden yine harap olan kilise 1831 senesinde II. Mahmut'un özel izni ile yeniden inşa edilmiştir. Avlunun sol tarafındaki papaz tarafı günümüzde kullanılmamaktadır. Kilisenin karşısındaki Rum Okulu 1987 senesinde öğrenci yokluğundan kapatılmıştır. Günümüzde bir özel şirket tarafından kullanılmaktadır.

Surp Garabed Ermeni Kilisesi

İlk olarak ne zaman yapıldığı bilinmeyen kilisenin 16.yy'ın ikinci yarısında yapıldığı tahmin edilmektedir. Muhtemelen Mihrimah Sultan Külliyesi'nin inşası için İstanbul'a gelen Vanlı ve Muşlu Ermeni taş ustalarının istifade etmesi için dönemin Padişah'ı Kanuni Sultan Süleyman'ın özel izni ile yapılmıştır. İlk yapıldığı dönemde ahşap olan kilise yüzyıllar boyunca birçok kez harap olmuş ve her seferinde yeniden inşa edilmiştir. En son 1887 senesindeki Yenimahalle yangınında kül olan Kilise, 1888 senesinde Sultan Abdülhamit'in izni ile yeniden, bu sefer kâgir olarak Madteos ve Apig Unciyan kardeşlerin yardımları sayesinde yapılmıştır. Son onarımını 2000'li yılların başında görmüştür.

İstanbul'un en eski Ermeni okullarından birisi olan Cemaran Okulu bu kiliseye bağlı iken, Halıcıoğlu'ndaki Kalfayan Okulu'nun binası Boğaziçi Köprüsü çevre yolları inşası için istimlak edilerek yıkılınca Kalfayan Okulu Cemaran Okulu'nun binasına taşınmıştır.

Çinili Külliyesi

Kösem Valide Sultan tarafından oğlu Sultan İbrahim döneminde, mimar Kasım Ağa'ya, 1640 senesinde yaptırılmış olan külliyenin ismi camisinin iç duvarlarının çinilerle kaplı olmasından kaynaklanmaktadır. Külliye; cami, medrese, sıbyan mektebi, sebil,

hamam ve çeşmeden oluşmaktadır. Külliye'nin tamamı 1640 senesinde tamamlanmamıştır. Özellikle ilgili tarihin verildiği kitabede medreseden bahsedilmez. Bu nedenle medresenin külliye'nin diğer yapılarından hemen sonra yapıldığı düşünülmektedir. Çeşme için de iki farklı kitabede 1640 ve 1642 tarihleri verilir. Muhtemelen ilk yapılan çeşme daha sonra yenilenmiştir. Caminin minberinin külâhı da İstanbul'da nadir görülen şekilde çini ile kaplıdır. Medrese ve cami 1938 senesinde tamirat görmüş, 1960'lı yıllarda da yıldırım düşmesi ile yanan minarenin külâhı ve harap durumdaki hamam onarılmıştır.

Külliye'nin banisi Kösem Valide Sultan Osmanlı Hanedanı'nın en çok bilinen valide sultanlarından. Eşi I. Ahmed'in ölümünden bir süre sonra iki oğlu tahta geçerler: IV. Murad ve Sultan İbrahim. Kösem Sultan her iki dönemde de devlet idaresine oldukça hâkim olmuş hatta Sultan İbrahim'den olma torunu IV. Mehmed döneminde de yönetime hâkim olmak istemiş ancak gelini Turhan Hatice Sultan ile giriştiği mücadeleyi kaybederek odasında bostancılar tarafından boğularak öldürülmüştür. Ölümünden bir sonra Köprülüler devri olarak bilinen dönem başlamış ve Osmanlı İmparatorluğu'nda kadınların hâkimiyeti sona ermiştir.

Valide-i Atik Külliyesi

İstanbul Anadolu Yakası'nın en büyük külliyesi olan Valide-i Atik Külliyesi 1570-1579 tarihleri arasında II. Selim'in eşi, III. Murat'ın annesi Nurbanu Sultan tarafından Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Nurbanu Sultan külliye'nin tamamlanmasını takiben tahminen 1580 tarihinde vefat etmiştir. Külliye; cami, medrese, tekke, aşevi, tabhane, darüşşifa, kervansaray, darülkurra, darülhadis, sıbyan mektebi ve hamamdan oluşmaktadır. Külliye'nin merkezini oluşturan cami günümüzde Mimar Sinan tarafından yapılan şekilde değildir. Külliye'nin tamamlanmasından sadece bir kaç sene sonra vakfın ilk mütevelli başkanı olan Pir Ali tarafından caminin doğu ve batı doğrultularına ikişer kubbe daha ektilerek caminin harimi

geniştirilmiş ve minareleri de içine alacak hale getirilmiştir. Bu genişletmeyi 1580 sonrası Mimar Sinan'ın eserlerini daha çok kalfalarını denetleyecek şekilde hayata geçirmeye başlamasından dolayı kendisinin değil, kalfalarından Davut Ağa ya da Kurban Nasuh'un tasarladığı sanılmaktadır. Hatta Kurban Nasuh'un inşaattan çararak yine Üsküdar'da kendi adına cami yaptığı, bu anlaşıldığında da idam edilerek Çinili Camii'nin haziresine gömüldüğü söylenmektedir. Ayrıca daha sonra II. Mahmud döneminde camiye bir hünkâr kasrı ve hünkâr mahfili eklenmiştir.

Külliyenin diğer yapılarından olan medrese caminin kuzey tarafındadır ve hem eğitime hem de sokağın yapısına sağladığı uyum Mimar Sinan'ın ustalığını bir kez daha göstermektedir. Külliye'nin imaret kısmını oluşturan diğer yapılar yüzyıllar boyunca çok farklı amaçlar için de kullanılmışlardır. Kimi zaman kışla, kimi zaman hapisane, kimi zaman akıl hastanesi, kimi zaman tütün işleme atölyesi, kimi zaman da eğitim kurumu olarak faaliyet göstermişlerdir. Külliye'nin tekkesi yapıldığı ilk günden itibaren tekke ve zaviyelerin kapatıldığı güne kadar aktif olarak halveti tekkesi olarak kullanılmıştır. Hamam her ne kadar vakıf kayıtlarında külliye'ye ait gibi görünmese de Mimar Sinan'ın tezkirelerinden külliye'ye ait olduğu anlaşılmaktadır.

Yakup Ağa Sıbyan Mektebi

Kapıağası Yakupağa tarafından 1678 senesinde yaptırılmıştır. Yakup Ağa mektebin haziresinde medfundur. Mektebin hemen karşısındaki Divitçiler Camii daha önce aynı yerde bulunan 16. yy'da yapılmış Kazasker ya da diğer adıyla Divitçiler Camii'nin yerine yakın tarihte yapılmıştır.

Zeynep Kamil Hastahanesi

Mısır Valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın kızı Zeynep Hanım; gençliğinde Mehmed Ali Paşa'nın yanında görev yapan Yusuf Kamil Paşa ile evlenir. Sultan Abdülaziz döneminde kısa bir süre

sadrazamlık da yapan Kamil Paşa, eşi Zeynep Hanım'ın hayır için bir hastane kurma isteğini destekler ve 1862 tarihinde birlikte hastanenin kurulmasını sağlarlar. Hastane ülkenin ilk özel girişim hastanesi olması açısından önemlidir. Zeynep Hanım ve Kamil Paşa hastanenin idamesi için bir vakıf bırakmadıkları için Zeynep Hanım'ın yeğeni olan Said Halim Paşa bir süre hastanenin masraflarını finanse ettiyse de daha sonra bu desteğini kesmiştir. Bir süre metruk olarak kalan hastane belediyeye devredilmiş ve 1935 tarihinde de doğum evi haline getirilmiştir. Adet olarak bu hastanede doğan erkeklerin göbekleri Kamil, kızların göbekleri de Zeynep isimleri verilerek kesilmektedir. Zeynep Hanım ve Kamil Paşa'nın türbeleri hastanenin bahçesinde bulunmaktadır.

Şakirin Camii

1905 yılında İstanbul'da doğan ve babası sonradan Çanakkale'de şehit düşecek Semiha Şakir 18 yaşına geldiğinde Suudi asıllı Lübnanlı bir iş adamı olan İbrahim Şakir ile nişanlanır. İki yıllık nişanlılık döneminden sonra evlenerek Lübnan'a yerleşir. İstanbul'u hiç unutmaz. 1938'den sonra memleketindeki yoksullara ve ihtiyaç sahiplerine yardımlar yapmaya başlar. Zamanla da bu yardımları sistematik hale getirir ve hayır kurumları kurmaya başlar. Kurulan hayır kurumlarını tek elden yönetemeyeceğini anlayınca da Semiha Şakir Vakfı'nı kurarak toplamda sayıları 57'yi bulan hayır kurumlarını bu vakıf aracılığı ile yönetir. Semiha Şakir 1998 senesinde İstanbul'da vefat etmiş ve Karacaahmet Mezarlığı'na gömülmüştür. Varisleri Karacaahmet Camii'nin yetersiz olduğunu görerek burada yeni bir cami yapma isteklerini yetkilere bildirmişler ve İBB'sinin tahsis ettiği arsa üzerine 2005 yılında cami inşaatına başlanmıştır. Cami 2009 yılında tamamlanarak ibadete açılmıştır. Mimarı, Kocatepe ve Maltepe camilerinin de mimarı olan Hüsrev Tayla'dır. Cami tarz olarak İslamabad'daki Faysal Camii'ne benzemektedir. Faysal Cami'nin mimarı olan Vedat Dalokay'ın bu tasarımının Kocatepe Camii için açılan proje yarışmasını kazanmış olmasına rağmen, kurul tarafından kabul görmemiştir. Kocatepe Camii'ni yaptırmak için

kurulan kurul doğrudan sipariş yoluyla Hüsrev Tayla ve Fatih Uluengin'e caminin tasarımını yaptırırlar. Vedat Dalokay'ın tasarımı ise Faysal Camii için kullanılır. Ancak yıllar sonra Hüsrev Tayla'nın daha küçük ölçekte ve benzer tarzda Şakirin Camii'ni yapması da ilginçtir.

Karacaahmet Türbesi ve Mezarlığı

Üsküdar'ın 1352 yılında Orhan Gazi tarafından alınmasından sonra bölge yoğun olarak Türklerin yaşadığı bir yer halini almıştır. Burada yaşayan Türklerin de bugün Karacaahmet Mezarlığı olarak bilinen bölgeye defnedilmeye başladıkları da bilinmektedir. Karacaahmet Mezarlığı Türkiye'nin en büyük ve en eski mezarlığı konumundadır. Mezarlığın Yeniçeri ve Bektaşî ağırlıklı bir geçmişi bulunmaktadır. Hacıbektaş-ı Veli tarafından İslam dinini yaymak üzere İstanbul'a gönderilen Karaca Ahmet'in bu bölgeye bir dergâh kurması ve ölümünden sonra da buraya defnedilmesinden sonra mezarlık Karacaahmet Mezarlığı ismi ile birlikte anılmaya başlanmıştır. Türbesi Kanuni Sultan Süleyman'ın Bektaşî olan eşi Gülfem Hatun tarafından ihya edilmiştir. Mevcut mezar taşlarının çoğu 18-19 yy'lardan kalmış olmakla birlikte, en eski mezar taşı 1521 yılına ait Hattat Şeyh Hamdullah'ın mezar taşıdır.

Selimiye Camii

Sultan III. Selim tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Ancak caminin yapıldığı yıllarda Ahmed Nureddin Efendi'nin baş mimar olduğu bilinmektedir. Cami, muvakkithane, sebil ve çeşme ile birlikte 1805 yılında tamamlanmıştır. Caminin yapımından kısa süre sonra minareleri kalın bulunarak inceltiştir. Ancak 1823 senesinde çıkan bir lodos fırtınasında minarelerinden birisi tamamen birisi de kısmen yıkılmıştır. Bunun üzerine minareler yeniden, ilk haline benzer şekilde yaptırılmıştır.

Selimiye Kışlası

Selimiye Kışlası, Kanuni Sultan Süleyman'ın yaptırdığı Kavak Sarayı'nın yerine yaptırılmıştır. Osmanlı ordusundaki yenilik çalışmaları doğrultusunda daha III. Ahmed döneminde bir birlik kurulduğu ve bu birliğin önceleri Levent çayırında talim yaptığı ancak sığmayınca Kavak Sarayı'nın bahçesinin kullanıldığı bilinmektedir. Ancak bu girişim Patrona Halil İsyanı ile birlikte başarısız olmuştur. Daha sonra kurulan Nizam-ı Cedid ordusu için III. Selim Kavak Sarayı'nın yerine 1800 senesinde temelleri kâgir, bedeni ahşap bir kışla yaptırmıştır. Kışlanın bugün hala Selimiye kışlası olarak bilinmesinin nedeni de budur. Ancak bu kışla da yine çıkan bir isyanda Yeniçerilerin eline geçmiş ve yakılmıştır. Son olarak II. Mahmud döneminde dönemim meşhur mimarlarından Krikor Balyan tarafından 1827-29 yılları arasında bu sefer tamamı kâgir olarak inşa edilmiştir. Ancak kışlanın tamamlanması daha uzun yıllar almıştır. Zira dört kenarındaki dört girişin üzerinde bulunan kitabelerde farklı tarihler bulunmaktadır.

Kırım Savaşı yıllarında İngilizlere tahsis edilen kışlanın hastane olarak kullanılan kulesinde Florence Nightingale 1854 senesinde 6 ay çalışmıştır. Bugün o kulede Florence Nightingale Müzesi bulunmaktadır.

Cumhuriyet döneminde bir dönem tütün deposu ve askeri ortaokul olarak kullanılan kışla, 1963 tarihinde tamir edilerek Birinci Ordu Karargâhı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bir dönem sıkıyönetim askeri mahkemesi ve tutukevi olarak da kullanılmıştır.

Kışla 200 metreye 267 metre ebadındadır, üç katlı bir yapıdır ve ancak köşelerdeki kuleler yedişer katlıdır. Engebeli arazi üzerine yapıldığı için her kanatta farklı sayıda bodrum katı bulunmaktadır.

Doğancılar Parkı

Doğancılar Parkı'nın olduğu bölge zamanında av yapılan, Padişahların otağlarının kurulduğu, sefere gitmeden önce mola

verilen bir bölge idi. Doğancılar denmesinin nedeni de Padişahların doğancıbaşlarının doğanları burada uçurtması, avlanmasını sağlamasındandır. Günümüzde çok küçük bir alan da olsa hala yeşil olarak korunmaktadır. Hezarfen Ahmed Çelebi'nin de Galata Kulesi'nden uçtuktan sonra buraya indiği söylenmektedir.

Çakırcıbaşı Hasan Paşa Camii

Kanuni Sultan Süleyman dönemi çakırcıbaşlarından Hasan Paşa tarafından 1558 tarihinde yaptırılmıştır. Ancak mevcut kitabesinden anlaşıldığı üzere Sultan Abdülmecid'in 5. ikbali şayeste Hanım tarafından 1859'da yeniden inşa ettirilmiştir.

Rüstem Paşa Sıbyan Mektebi

Tam olarak ne zaman yapıldığı bilinmemektedir ancak Rüstem Paşa'nın 1561 tarihinde vefat ettiği düşünülecek olursa bu tarihten önce yapılmış olması gerekmektedir. Cumhuriyet döneminde bir süre CHP şubesi, bir dönem halk evi olarak kullanılan bina hemen yakınındaki aşıp bir evin yanması sonrasında harap olmuş ve sonrasında 1979 tarihinde restore edilmiştir.

İmrahor Cami

Sultan III. Murat'ın imrahorlarından Mehmet Efendi tarafından 1597 tarihinde yaptırılmıştır. Günümüzde orijinalliğini yitirmiştir.

Üsküdar Mevlevihanesi

Sultanzade Halil Numan Dede tarafından 1792'de kurulmuştur. İstanbul'da açılan son mevlevihanedir. Galata Mevlevihanesi postnişini Numan Dede'nin bu bölgede bulunan evinin onarılarak ve zamanla geliştirilerek, Anadolu'dan İstanbul'a gelen ve Avrupa'dan gelip Anadolu'ya geçecek Mevleviler için bir konaklama merkezi olarak planladığı düşünölmektedir. Bir mevlevihanenin barındırması gereken tüm yapıları barındırmadığı için asitane değil, zaviyedir.

Tarih boyunca birçok kez yenilenen ve onarılan Mevlevihane; semahane-türbe, selamlık-mutfak, dedegan ve harem binalarından oluşmaktadır.

İki katlı olan semahanenin üst katı semahane alt katı ise türbedir. Bu yönüyle diğer tüm Mevlevihanelerden farklılık göstermektedir. Avlusunda bulunan şadırvan 1975 tarihlidir.

Mevlevihane bugün Klasik Türk Sanatları Vakfı tarafından kullanılmaktadır.

Ayazma Camii

Ayazma Camii, Sultan III. Mustafa'nın 1761 tarihinde annesi Mihrişah Emine Sultan ve ağabeyi Şehzade Süleyman adına yaptırdığı camidir. Hamam, vakfiyesi için dükkânlar, sıbyan mektebi ve muvakkithaneden oluşan külliyyeden bugün geriye sadece cami kalmıştır. Caminin minareleri zaman içerisinde yenilenmiştir. Cami daha önce burada bulunan Ayazma Sarayı'nın yerine kurulmuştur. Ayazma Sarayı'nın 1740 senesinde bile iyi durumda olduğu ve hatta İran Büyükelçisi'ne konut olarak tahsis edildiği bilinmektedir. Bu cami III. Mustafa'nın kısa saltanatı döneminde yaptırdığı 4 camiden birisidir. Ancak talihsizlik, Sultan bu camilerin 3'üne ismini veremez. Yaptırdığı bu ilk camiden sonra 1764 senesinde bugün Laleli Cami olarak bilinen camiyi ve 1766'da da depremde yıkılan Fatih Camii'ni yeniden yaptırmıştır. Bu üç camii de kendi adıyla anılmazlar. Kadıköy İskelesi yakınlarına 1761 yılında yaptırdığı cami ise halen kendi ismiyle kayıtlı olsa da halk tarafından daha çok İskele Camii olarak anılmaktadır.

Caminin haziresinde bulunan ve kimilerince Yeniçeri mezar taşı olduğu sanılan mezarın ise aslında bir silahtara ait olduğu bilinmektedir.

Kız Kulesi

Tarih boyunca birçok efsaneye konu olan Kız Kulesi'ne dair anlatılar milattan öncesine kadar dayanır. Sıkça anlatılan ve kulenin bugün bile hala Kız Kulesi olarak bilinmesine neden olan efsane ise Afrodit tapınağında rahibe olan Hero ile Leondras'ın efsanesidir. Leondras aşkı Hero'yu görebilmek için her gece boğazı yüzerek geçmekte ve Hero'da kaybolmaması için ateş yakarak yolunu bulmasını sağlamaktadır. Ancak fırtınalı bir gecede yakılan ateş sönmüce Leondras yolunu kaybeder ve boğularak ölüür. Hero da bu acıya dayanamayarak kendisini boğazın soğuk sularına bırakarak intihar eder. Ancak atlanılan bir nokta vardır ki bu efsane İstanbul Boğazı'na değil, Çanakkale Boğazı'na ait bir efsanedir. Üzüm sepetinden çıkan yılan efsanesi ise zaten hepimizin malumu.

Bilinen tarihte Kız Kulesi ile ilgili ilk bilgiler Atina ve Sparta arasındaki savaşlarda geçmektedir. Küçük bir şehir olan Byzantion bu iki şehir devleti arasındaki savaşta Sparta'yı desteklemiştir ve Boğaz'ın Avrupa yakası Sparta'nın, Asya yakası da Atina'nın hâkimiyeti altında bir savaş gerçekleşmiştir. Ancak savaşı Atinalılar kazanınca, Byzantion'u cezalandırmak için Boğazlardan geçişi kontrol altına almak için Kız Kulesi'ne bir denetim yapısı yapmışlardır. Kısa bir süre sonra Makedon Kralı Filip, İstanbul'a saldırınca Atina tarafından İstanbul'a bir filo gönderilmiştir. Bu filonun komutanının eşi Damalis, Üsküdar'da rahatsızlanıp ölünce Kız Kulesi'ne gömülmüştür. Bu yüzden Kız Kulesi'nin yüzyıllar boyunca ismi Damalis olarak kalmıştır.

Kız Kulesi'nin bulunduğu kayalıklara ilk kuleyi Bizans İmparatoru Manuel Komnenos hem şehri hem koruma amaçlı hem de gümrük istasyonu olması amacıyla bir kule yaptırmıştır. Fetih'ten sonra Fatih'in de buraya bir kule yaptırdığı ve bugünkü kulenin temellerinin Fatih'in yaptırdığı kulenin temelleri olduğu söylenmektedir. Bu kule birçok kez büyük onarımlardan geçmiş ve birçok kez şekil değiştirmiştir. 1719 senesinde ahşap olan kule yanınca Nevşehirli Damat İbrahim Paşa yeniden yaptırmıştır. Osmanlı dönemindeki son büyük tamirat ise II. Mahmud döneminde

yapılmıştır. Kule son olarak 2000 yılında restore edilerek özel işletme olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Şair Sunay Akın ise kulenin Şiir Cumhuriyeti'nin başkenti olacağı günü hala beklemektedir.

Şemsi Ahmet Paşa Camii

Kanuni zamanında Anadolu ve Rumeli Beylerbeyi olan, II. Selim zamanında vezirliğe yükselen ve III. Murat döneminde de görevinde kalan ve 1580 senesinde vefat eden Şemsi Ahmet Paşa'nın Mimar Sinan'a yaptırdığı ve öldüğü sene tamamlanan camidir. Medrese ve türbesi ile birlikte düşünüldüğünde külliye olarak kabul edilebilir. Külliyenin medresesi 'L' biçimindedir ve yerleşimi alışlagelmişin dışındadır. Türbe cami ile bitişiktir. Cami deniz kenarında olmasından dolayı bolca rüzgâr almaktadır. Bu yüzden halk arasında Kuşkonmaz Camii olarak da bilinir.

Rum Mehmet Paşa Camii

Bizanslı bir 'dönme' olduğu için Rum lakabıyla anılan Mehmet Paşa, Osmanlı Sarayı'nda eğitim görerek sadrazamlığa kadar yükselebilmiştir. Fatih tarafından idam ettirilen Mahmud Paşa'dan sonra göreve gelmiş, oldukça sert ve zulmeden hükümlerinden ötürü de yine sefeli gibi azil ve idam ettirilmiştir. Türbesi caminin haziresindedir. Cami 1471 yılında yaptırılmıştır ve İstanbul'un en eski camilerinden birisidir.

Aziz Mahmud Hüdai Külliyesi

Ankara'nın Şereflikoçhisar ilçesinde 1541 yılında doğan Aziz Mahmud Hüdai'ye Aziz ve Hüdai sıfatları sonradan verilmiştir. Bursa'da (burada bir dönem kadılık da yapmıştır) Muhammed Üftade'den feyz aldıktan sonra İstanbul'a gelerek 1595'de Üsküdar'da tekkesini kurmuştur. Halvetiliğin Celvetilik kolunun kurucusudur. 1628'de vefat etmiş ve tekkesinde bulunan türbeye

gömülmüştür. Ömrü boyunca Kanuni Sultan Süleyman'dan IV. Murat'a kadar tam sekiz padişahın saltanatına tanık olmuştur. IV. Murat'a kılıç kuşandırmıştır ancak ünlendiği dönem I. Ahmed devridir. Sultanahmet Camii'nin temelini sultanla birlikte atmış ve bu caminin ilk vaizi olmuştur.

Aziz Mahmud Hüdai Külliyesi'nde aynı zaman tevhidhane olarak da kullanılan mescidin yanı sıra, kütüphane, derviş hücreleri, meşruta evleri, harem, taamhane ve aşhane, çeşmeler ve külliye sonradan eklenen türbe bulunmaktadır.

Eski Mahkeme

İstanbul'un bilinen en eski mahkeme binasıdır. 2008 yılında restore edilmiştir. Fatih Sultan Mehmed'in Atik Sinan ile olan davasında Hızır Çelebi tarafından yargılandığı mahkeme olarak bilinmektedir. Mahkeme salonu ve zindanlar olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

Kara Davut Paşa Camii

1505 yılında vefat eden Nişancı Kara Davud Paşa'nın ölümünden 10 sene önce 1495 senesinde tamamlattığı camidir. Kara Davud Paşa II. Beyazid'in nişancısıdır. Nişancılar padişah fermanlarına tuğraları çeken kişilerdi ve bu makam Osmanlı'da hayli önemli bir makamdı zira her türlü resmi yazışmayı ve kanunları en iyi şekilde bilmeleri gerekiyordu.

Mimar Sinan Hamamı

Mimar Sinan'ın 93 ya da 94 yaşındayken Nurbanu Sultan için yaptığı son hamam olmaz özelliğini taşıyan hamam, virane haldeyken onarılmış ve sonrasında da 'çarşı' olarak kullanılmaya başlanmıştır. Yapımı 1583 yılında tamamlanmıştır.

Cedid Valide Külliyesi

Sultan III. Ahmed'in annesi Gülnüş Emetullah tarafından 1710 tarihinde yapılmıştır. Bir geçiş dönemi camii olduğu için barok-klasik üslupta yapılmıştır denilebilir. Üsküdar'da daha önce yapılan Nurbanu Sultan Külliyesi'nden dolayı bu külliye Cedid Valide Külliyesi olarak anılmaya başlanmıştır. Haliyle diğeri de Atik Valide Külliyesi.

Külliye dâhilinde camiden başka, sebil, türbe, muvakkithane, sıbyan mektebi, dükkânlar, imaret ve çeşmeler bulunmaktadır.

Mihrimah Sultan Külliyesi

Kanuni Sultan Süleyman'ın kızı Mihrimah Sultan tarafından, 1548 senesinde Mimar Sinan'a yaptırılan külliye, Şehzade Camii ile aynı dönemde ve sadece 10 ay içerisinde tamamlanmıştır. Külliye dâhilinde cami, medrese, sıbyan mektebi, han, imaret ve sonradan eklenen iki türbe bulunmaktaydı. Ancak han ve imaret günümüze kadar yetişmemiştir. Hanın yerinin medrese ile deniz arasında kalan olduğu tespit edilmiştir ancak imaretin yeri tam olarak bilinmemektedir. Türbelerden birisinde Mihrimah Sultan'ın iki oğlu, diğesinde ise Osman Hamdi Bey'in babası İbrahim Ethem Paşa yatmaktadır.

III. Ahmed Çeşmesi

Sultan III. Ahmed tarafından 1729 yılında yaptırılmıştır. Orijinal yeri deniz kenarındaydı. Ancak meydan düzenlemeleri sırasında sökülerek şimdiki yerine taşınmıştır. Deniz tarafındaki kitabesini III. Ahmed ve Nevşehirli Damat İbrahim Paşa birlikte hazırlamışlardır. Ayrıca Nedim'e ait dizeler de bulunmaktadır.

www.istanbulgezginleri.com

 /IstanbulGezginleri

 /gezginist